

„Chowanna”	Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego	Katowice 2003	R. XLVI (LIX)	T. 1 (20)	s. 223—225
------------	--	---------------	------------------	--------------	------------

***Stanisław Kawula:
Pomocniczość i wsparcie
Kategorie pedagogiki społecznej
Olsztyn, Oficyna Wydawnicza „Kastalia”,
2002, ss. 201***

Recenzowana książka, studium socjopedagogiczne autorstwa Stanisława Kawuli dotyczy biedy w Polsce i tzw. syndromu 3B — bieda, bezrobocie, bezdomność. Autor, kierownik Katedry Pedagogiki Społecznej na Wydziale Pedagogiki i Wychowania Artystycznego Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie analizuje obszary i oblicza współczesnej biedy. Wskazuje na transformację społeczno-ekonomiczną jako bezpośredniego „sprawcę” zarówno pozytywnych przemian gospodarczych, jak i negatywnych procesów społecznej i indywidualnej marginalizacji polskiego społeczeństwa, pogłębiających się w ostatnich latach.

Praca zawiera wstęp, pięć rozdziałów, zakończenie, bibliografię, aneks oraz fotografie autorstwa Marka Rzewuskiego, które obrazowo ukazują kontrast między bogactwem a biedą współczesnej polskiej rzeczywistości.

Pierwszy z rozdziałów, zatytułowany *Ubóstwo i bieda w Polsce*, szczegółowo charakteryzuje rozmiary biedy w Polsce. Za pomocą wielu danych statystycznych Autor prezentuje obraz skrajnego ubóstwa, materialnej pauperyzacji. Wskazuje również podstawowe czynniki, które jego zdaniem są przyczyną syndromu 3B. W rozdziale tym znajdują się również ogólne dane prezentujące skalę ubóstwa wybranych państw świata, głównie państw afrykańskich.

Rozdział drugi *Stopa bezrobocia i jego skutki* wyjaśnia pojęcie bezrobocia, przedstawia skalę osób pozostających w Polsce bez pracy z uwzględnieniem zróżnicowania — płci, wieku, wykształcenia i położenia geograficznego. Prezentuje typy osobowości bezrobotnego (za P. Mosiek), które zostały zogniskowane w czterech kategoriach:

- rezygnat — osoba całkowicie uległa warunkom wynikającym z bezrobocia,
- uzurpator — złudny optymista,
- poszukiwacz — uporczywie poszukuje zatrudnienia, pracy za wszelką cenę, aby utrzymać rodzinę,
- konstruktywista — aktywnie poszukuje zatrudnienia, nierzadko podnosząc własne kwalifikacje i umiejętności.

Ciekawym pomysłem Autora jest analiza psychospołecznych skutków bezrobocia prezentowana za pomocą tzw. spirali upadku. Za główne skutki bezrobocia S. Kawula uważa:

- społeczną „hańbę”, która w efekcie przyczynia się do braku zaufania do samego siebie, do stresu w rodzinie,
- izolację społeczną, która bezpośrednio wpływa na spadek kondycji intelektualnej i duchowej, zwiększający ryzyko pogorszenia się zdrowia fizycznego i psychicznego, co może powodować dalsze pozostawanie bez pracy,
- materialne skutki w postaci niskich dochodów lub ich braku, które w skrajnych przypadkach mogą przyczyniać się do bezdomności.

Na treść trzeciego rozdziału składają się zagadnienia dotyczące modelu zasady pomocniczości znanej już w XIX wieku w strukturach kościoła katolickiego. W ujęciu pedagogiki społecznej i według S. Kawuli zasada pomocniczości, inaczej subsydialności, „oznacza, że bez względu na podmiot udzielający innym pomocy lub wsparcia — czy chodzi tutaj o państwo, samorząd, kościoły i grupy wyznaniowe, wolontariat, formy pomocy paliatywnej, zakład pracy czy nawet własną rodzinę — władza różnych szczebli i kręgów powinna działać tylko wtedy, gdy nie wystarczają działania osób i wspólnot jej podległych” (s. 77—78). Dalej Autor opisuje zasady pomocniczości w ramach działań pracy socjalnej i opiekuńczej. Szczegółowo prezentuje modele praktycznej pomocniczości, której celem jest zapobieganie bezrobociu.

Przedostatni rozdział traktuje o obszarach i formach wsparcia jako o specyficznym rodzaju pracy wychowawczo-socjalnej. Wsparcie społeczne, rozumiane jako pomoc dostępna jednostce lub grupie w sytuacjach trudnych, stresowych, przełomowych, realizowane jest najczęściej przez profesjonalistów, grupy celowego wsparcia i interwencji, różnorakie stowarzyszenia i instytucje. Grupę wspomagającą mogą również stanowić grupy i jednostki znajdujące się w zbliżonym położeniu osoby potrzebującej wsparcia, zarówno emocjonalnym, jak i dosłownie przestrzennym. Rodzina, grupy koleżeńskie, sąsiedzkie, wyznaniowe, środowisko lokalne to m.in. te elementy struktury społecznej, które w pierwszej kolejności winny udzielać wsparcia. Wsparcie może być osiągnięte

na pięciu płaszczyznach: emocjonalnej, wartościującej, instrumentalnej, informacyjnej oraz duchowej. Optymalne wyniki uzyskuje się z synergii równoczesnego wsparcia na wszystkich płaszczyznach. Ostatecznym celem każdego wsparcia jest według Autora stan pełnej samodzielności jednostki uprzednio potrzebującej wsparcia. Poszerzające się pole syndromu 3B dowodzi silnej polaryzacji społecznej. Z jednej strony jesteśmy świadkami i uczestnikami zjawiska globalizacji, z drugiej strony procesu prowincjonalizacji, zubożenia i wykluczenia.

Ostatni z rozdziałów omawianej pozycji został zogniskowany wokół zagadnień społeczności lokalnej, wyznaczonej bliskością terytorialną i bezpośrednimi więzami międzyludzkimi (s. 119). Autor skupia uwagę na przedmiocie badawczym — „osiedlu” jako podstawowym elemencie przestrzeni życiowej większości Polaków. Przedstawia tendencje przemian osiedla mieszkaniowego, pokazuje wzorzec osiedla „korzystnego pedagogicznie”, wskazuje na kształtowanie czynnych postaw i więzi środowiskowych naszej, tj. lokalnej, przestrzeni życiowej.

W zakończeniu Autor powraca do nierówności społecznych, które stały się trwałym elementem obecnej rzeczywistości społeczeństwa polskiego. Pokonywanie tzw. prawa 4B — „bogaci się bogacą, a biedni biednieją” — z dużym prawdopodobieństwem można określić jako motto tej książki.

W recenzowanej pozycji daje się zauważyć emocjonalne zaangażowanie samego Autora, dzięki czemu praca ta ma charakter nie tylko *stricte* naukowy. Książka stanowi także interesującą lekturę dla szerokiego grona odbiorców pragnących zrozumieć syndrom 3B, jak i zajmujących się problemami marginalizacji polskiego społeczeństwa — socjologów, pedagogów, polityków, ekonomistów. Publikacja ta może również posłużyć jako wartościowa i praktycznie użyteczna wskazówka dla pracy jednostek, grup, organizacji i instytucji udzielających wsparcia społecznego.

Agata Rzymelka-Frąckiewicz